

Leonard Bernstein: compositor, director i pedagog

Polifacètic com a artista, Leonard Bernstein va ser un músic apassionat i analític, de personalitat amigable i oberta fins a extrems fins aleshores desconeguts. En el centenari del seu naixement, ¿com hem de recordar-lo i, per tant, celebrar-lo?

S'ha destacat Bernstein per la seva vessant com a compositor, que li va permetre arribar al gran públic a través d'obres del calat emocional de *West Side story*, la seva coneguda recreació de *Romeu i Julieta*. Una obra que incorpora l'espontaneïtat melòdica de les composicions clàssiques, la coneguda quota de dramatisme tòpicament romàntic i intuïcions de l'abisme mahlerià, que amenaça amb regurgitar el malestar *fin-de-siècle*. Tot això, amanit per l'animositat creativa de ritmes ballables que provenen del jazz. Animositat que trobem així mateix en composicions com la *Sonata per a clarinet*, en la seva *Brass music* o a l'opereta *Candide*, basada en la hilarant narració de Voltaire. Una mena de broma en episodis que el pensador francès va engiponar en ple Segle de les Llums per mostrar la cara absurda del positivisme filosòfic, encarnada en el savi Pangloss (que, de fet, busca parodiar la persona de Leibniz, una autoritat científica i filosòfica del segle anterior).

En el terreny que delimita la tragèdia i la comèdia, entre les ínfulas de grandesa i la comicitat irremeiable que acompanya -com a ombra impenitent- la per altra banda noble pretensió de transcendència, en aquest terreny inestable i gloriós Bernstein es belluga com un peix a l'aigua. També, per descomptat, en l'exercici d'interpretació de compositors clàssics, amb episodis destacables: la seva visió fogosa i no exempta de rigor del simfonisme schumannianà; el seu agredolç i imponent enregistrament del *Faust* de Liszt; la seva extraordinàriament empàtica lectura de la producció mahleriana; o, molt més íntima, la seva afecció per la música de Mozart. Per això potser resulta més oportú reconèixer la seva tasca com a director d'orquestra, aquella que Norman Lebrecht ha relatat a *The maestro myth* de forma afilada i puntualment sarcàstica, tot destacant-ne la genuïna proximitat amb els músics, als quals demanava que l'anomenessin pel seu diminutiu, "Lenny" -quelcom impropri d'un gran *maestro*- i als quals

al mateix temps no dubtava a burxar amb fins motivacionals per tal, en definitiva, de contagiar la seva pròpia passió musical. “La simbiosi d’inseminació intel·lectual i emocional definia la seva relació amb els músics, pocs dels quals acabaven indemnes [untouched] després dels assajos”.

En el terreny que delimita la tragèdia i la comèdia, entre les ínfules de grandesa i la comicitat irremeiable que acompanya la noble pretensió de transcendència, es belluga com un peix a l’aigua

Il·lustració: Roger Pibernat.

Després d’una etapa formativa en la qual va dirigir conjunts com la New York City Symphony o la Israel Philharmonic, i havent conegut de primera mà l’estricta *modus operandi* de directors com Serge

Koussevitzky o Fritz Reiner, Bernstein va accedir al lloc de director d'una New York Philharmonic que en aquell temps -estem parlant del 1957- no tenia la reputació d'altres èpoques, de més de cent anys d'existència des de la seva fundació. Bernstein va aconseguir recuperar l'ascendència del conjunt al panorama musical. Són memorables les seves actuacions i enregistraments, dotats d'una frescor i espectacularitat que alguns van criticar, però que es van guanyar el favor del gran públic. Amb el temps -en la seva etapa amb la Filharmònica de Viena, per exemple- sabia mantenir l'espectacularitat i traslladar la real complexitat de les partitures celebrant les seves tensions inherents, alhora que, en el vessant personal, mostrant potser una cara menys afable al món (i, malgrat tot, profundament humana). Però encara als anys seixanta es dona a conèixer el Bernstein més exultant, obert a tot i a tots; el que es multiplica en actes de difusió de la música clàssica, en cursos i televisió, per fer-la comprensible i gaudible més enllà del cercle d'experts.

A més de la seva vessant pròpiament creativa, i les inoblidables vetllades que va propiciar per a molts oients afortunats, cal ressaltar-ne la dimensió de pedagog

Per això, a més de la seva vessant pròpiament creativa, i les inoblidables vetllades que va propiciar, per a molts oients afortunats, cal ressaltar-ne la dimensió de pedagog, i preguntar-se si no és per aquesta tercera faceta que, sobretot, mereixeria ser recordat. Quelcom que segurament hauria complagut el propi Bernstein, al tenor del que planteja en alguns dels seus vídeos (ho poden comprovar a bastament a través de Youtube), en què parla de la professió de mestre com la professió cabdal, gràcies a la qual és qui és i per la qual es complau a desenvolupar el seu càrrec de director al capdavant d'orquestrades de tot tipus. En efecte, es conserven enregistraments en què adequa el seu llenguatge a l'orquestra de joves excel·lentment formats amb qui prepara *La consagració de la primavera*, en què alguns dels passatges el remetent a una mena de jazz prehistòric. A aquells, en un moment donat, els demana que es "desfermin" per donar curs a la veritat de la música..., ja que li resulten *trop bien eduqués*. En el fons, a més de la tècnica, pretén potenciar el talent des de la implicació emocional, la passió que porta a la realització d'allò impensable. Sorpren la loquacitat que hi demostra i que també havia fet palès en les lliçons de Harvard que porten per títol *The unanswered question*, lliçons que es detenen en l'ambigüitat inherent a la música, sense sentit verbalitzable però promotora d'emocions molt concretes i reals. Una "pregunta sense resposta" a la qual ell mateix va consagrar tota la seva vida i que retrobem en un llibre tan imprescindible com *The joy of music*.

RECOMANACIONS DISCOGRÀFIQUES

-George Gershwin: *Rhapsody in blue* / Leonard Bernstein: *Dances simfòniques de 'West Side story'*. Orquestra de Los Angeles. Director i solista: Leonard Bernstein (1983).

El sentit del swing i la familiaritat amb el llenguatge de Gershwin fan de la seva versió de Rhapsody in blue una referència obligada. La versió original, amb la Columbia Symphony Orchestra (al final dels anys cinquanta) destil·la una frescor, i fins i tot un desvergonyiment que no trobem en la darrera, més equilibrada i igualment interessant. Es complementa amb la icònica suite de danses extrems de West Side story, que entreteixeix un continuum musical basat en contrastos tímbrics i rítmics, amb les conegudes repercussions emocionals.

-Franz-Liszt: *Eine Faust-Symphonie*. Boston Symphony Orchestra. Tanglewood Festival Chorus. Director: Leonard Bernstein (1976).

Un enregistrament memorable, per la capacitat de materialitzar el dramatisme de la història de Faust amb una passió i intel·ligència que la partitura, així mateix, sembla invocar a través d'una alquímia misteriosa. El desplegament orquestral hi es superb, hi conviuen episòdicament la fúria dels atacs, implícits en la set de coneixement, i l'extatisme d'un amor esdevingut impossible. Les prestacions del cor ajuden a quadrar el cercle d'un enregistrament de referència.

-Gustav Mahler: *Cicle simfònic i cançons* (diverses orquestres i intèrprets, 1974-1990).

D'aparença heterogènia per la varietat d'orquestres emprades al seu segon enregistrament de la integral de Simfonies de Mahler (l'Orquestra de Viena, la del Concertgebouw i la mateixa Filharmònica de Nova York), trasllada en la seva inesgotable pluralitat de matisos la personalitat del compositor, i una tremenda empatia amb el director. Bernstein va afirmar almenys en una ocasió que Mahler va ensenyar com s'havien d'interpretar vuit de les seves Simfonies, mentre que la Novena "no va arribar a dirigir-la en vida, perquè aquesta la va compondre per a mi".

-Wolfgang A. Mozart: *Concerts per a piano núm. 15 i 17*. Columbia Symphony Orchestra (1957).

Encara que òbviament no es pugui considerar com una interpretació afí als criteris historicistes, tenint present l'època en què van ser enregistrats aquests Concerts mozartians, s'hi respira quelcom molt genuí. L'orquestra adopta una disposició gairebé cambrística entorn del piano de Bernstein, que congrega les sinergies i es prodiga en diàlegs de gran bellesa i sense cap bri d'afectació. Són especialment lluïts en el Concert en Sol major, una de les joies menys interpretades del catàleg concertant de Mozart.